

Avtorica pripisuje poznavanje simbolnih pomenov posameznih motivov ustvarjalcem in uporabnikom verjetno v večji meri, kot je v resnici bilo. Razumevanje simbolnih pomenov je vedno nekoliko težavno ali recimo raje - negotovo; vendar pa nam obrača pozornost od zunanje oblike na notranjo vsebino. Poleg tega je lahko vsebina sporočila za uporabnike povsem drugačna kot za izdelovalce. Poklicne vezilje so se nemalokrat posluževale zgolj modne oziroma šablonske dekoracije, nosilec je ostala na izbiri v tem primeru le sodba o tem, ali se jim zdi izdelek lep ali ne. Presoja o estetski vrednosti pa je ne le osebno, ampak predvsem kulturno pogojena.

Ker je oblika pisanja knjige poljudna, izzveni mestoma avtoričino iskanje sporočil, »pristnosti«, »preprostih prvin« v ljudski veziljski ustvarjalnosti kot odraz subjektivne interpretacije in videnja sveta (da ni zgolj to, dokazujejo na koncu navedeni viri in literatura, seznam informatorjev, lastnikov noš in sodelavcev). Značilno je njeno mehko odmikanje v nedoločeno preteklost in malce romantična, a trdna vera v sporočilno vrednost vsakega elementa. Konec vsega lepega pripisuje dobi po letu 1848 in posledicam tega nameni zadnje poglavje. 497

Besedilo dopolnjuje na koncu še "slovarček" narečnih, strokovnih in manj znanih besed, kot celoto pa ga prijetno "zaokroža" zelo lepo, subtilno oblikovanje v rjavih tonih in nekoliko zabrisanih linijah (slikovni del), ki nas mehko vodijo v svet drobnih detajlov, prostim očem in nepozornemu pogledu navadno neopaznih.

Knjiga Marte Košuta ni znanstvena razprava, ker za to ne vsebuje trdnosti znanstvenega aparata. Tudi ni priročnik za rekonstrukcijo noš ali vezenin. Vendar je vanjo avtorica "uvezla" toliko mehko, subtilnosti in ljubezni do lastne in tuje ustvarjalnosti, da je bo vesel vsakdo, ki zmore in želi razumeti stvarnost v njeni večplastnosti.

Janja Žagar

ROMILDA SMOTLAK TUL: MAČKOLJANSKA LJUDSKA NOŠA. Prosvetno društvo Mačkolje, Trst 1996, 58 str., ilustr.

Konec leta 1996 je v Trstu izšla drobna knjižica o mačkoljanskih ljudskih nošah, ki jo je izdalo in predstavilo Prosvetno društvo Mačkolje. Avtorica besedila Romilda Smotlak Tul je zbrala in uredila pričevanja oz. spomine sokrajanov na starejšo ljudsko (oz. kakor sami raje imenujejo "narodno") nošo, ki so jo za vsakdanje in predvsem praznje priložnosti nosili do prve, za reprezentativne namene pa do druge svetovne vojne. V rekonstruirani obliki jo za nekatere priložnosti uporabljajo še danes.

Devet opisov stare noše, ki jih je avtorica zapisala po pripovedih desetih

glavnih informatorjev, je opremljenih s podatki o pripovedovalcih (ime, priimek, domače ime in leto rojstva), sicer pa brez dodatnega komentarja. Tem individualnim spominom je avtorica dodala povzetek ostalih ustnih virov, ki so ji bili verjetno na voljo v skromnejšem obsegu ali delni obliki. V povzetku so nanizane sestavine ženske praznične noše, nato pa z nekaj odstavki še delovna noša oz. podrobnosti, ki ločujejo delovno od praznje noše.

498

Ustne vire je avtorica ilustrirala s fotografijami oblačil in njihovih delov, ki so se v vasi še ohranili - večina starih oblačil je bila namreč uničena med 2. svetovno vojno, kasneje še ob prenavljanju starih hiš in hišne opreme. Na enak način je izginila tudi večina starejših fotografij. Zato je ostalo za vizualizacijo celote, opisane v besedi, le nekaj fotografij vaščanov, opravljenih v ljudsko nošo s konca 19. ali prvih desetletij 20. stoletja.

Neposrednih virov je imela avtorica torej malo; ker se ni odločila za dopolnjevanje z drugovrstnimi viri in literaturo, je ostalo njeno delo nekoliko nepopolno. Pod naslovom "Mačkoljanske ljudske noše" se skriva opis ženske noše in to v glavnem v eni - glede na starost in stan nosilke nerazčlenjeni - različici. Iz besedila ni mogoče razbrati, ali tovrstnih različic v Mačkoljah niso poznali (kar bi bila krajevna posebnost) ali gre za selektiven spomin. Po vsej verjetnosti gre za drugi razlog, saj so v besedilu omenjene barvne (bela, črna, rjava, siva) različice istega oblačilnega kosa (vrhnjega kamižota). Moška noša je zelo kratko opisana le na enem mestu. Ker so uporabljeni viri pretežno iz 20. stoletja, je podoba noše in znanje o njej okrnjeno, a tudi obarvano z narodnoprebudniškimi idejami. Proces oblikovanja narodne zavesti, ki je bil tu - kakor tudi po ostalem slovenskem ozemlju - prisoten od zadnjih desetletij 19. stoletja in se je nadaljeval vsaj do 2. svetovne vojne, je dal starejši kmečki noši povsem novo funkcijo, v določeni meri pa tudi nekoliko spremenjeno podobo. Ta noša ima med ljudmi, ki so z državno mejo ločeni od matičnega naroda, specifičen pomen, v svoji osnovi še bolj reprezentativen in močnejše povezan z nacionalno (samo)identifikacijsko podobo kot sicer. Kot pravi avtorica v uvodu:

*"Večina ljudi vidi v ljudski noši samo folklorno zanimivost. Za nas, zamejske Slovence, pa ni le to. Ljudska noša je predvsem dokaz naše narodne identitete, naše prisotnosti na tem ozemlju. Obenem je tudi simbol boja naših prednikov, boja za samobitnost in uveljavitev. /.../"*

Na koncu avtorica opozori na krajevno krojno posebnost v okviru t. im. brške noše, ki naj bi jo ločevala od sicer podobne škedenjske različice: ženske mačkoljanske spodnje srajce naj bi bile spredaj krojene iz dveh stanov in torej prerezane od vrha do spodnjega roba. Besedilo je obogateno s slovarčkom narečnih izrazov, dodan pa je še seznam ustnih virov oz. informatorjev z njihovimi podatki.

Poglavje "Etnološke pobude Prosvetnega društva Mačkolje" nas s fotografijo in spremnim komentarjem seznanjajo z delom Prosvetnega društva Mačkolje in razstavami, ki so bile v tem okviru organizirane v 80. letih 20. stoletja: Predstavitev

domače rekonstruirane ljudske noše in razstava starih krponov (1985), Razstava ročnih del naših babic (1986) in Razstava starega kmečkega orodja in posode (1987).

V spremni besedi h knjigi je slovenski župnik Dušan Jakomin iz Škednja pri Trstu napisal takole: *"Kultura z veliko začetnico je namreč sestavljena iz tolikih kultur z malo začetnico. /.../ to (edinstvenost, neponovljivost, posebnost vsake vasi - v pomenu kulture z malo začetnico, ki jo omenja zgoraj, op. a.) lahko odkriva le pozoren domačin, ki je nekako poklican, da spravi na dan to krajevno lepoto."* S tem je opozoril ne le na pomen te in podobnih publikacij, ampak posredno tudi na tisti pomen, ki ob delu - toliko bolj, če gre za domačina - oblikuje aktiven odnos do lastne preteklosti in samopodobe. Za ostale pa prinaša knjižica primerjalno gradivo (predvsem zapise ustnih virov), ki ga bo tako moč lažje vključiti v študije širšega značaja.

499

Janja Žagar